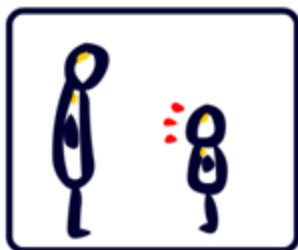

De ti artiklene i Vårres unga – vårres framtid

Art. 12

medbestemmelse

Art. 18

god omsorg

Art. 19

vern mot
overgrep

Art. 20

særskilt vern
og støtte

Art. 23

fullverdig liv

Art. 24

god helse

Karin Gustavsen

Art. 26

sosiale
tjenester

Art. 27

levestandard

Art. 28

god utdanning

Art. 31

kultur og fritid

SIMBA – gutt 14 år

Fra 2013: se rapport: <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/filer/2173.pdf>)

- Gutten er hjemme fra skolen når vi kommer til familien første gang. Han har da vært hjemme fra skolen i nesten 2 uker fordi han ikke har vinterjakke, lue, votter eller vinterstøvler. Han har for kort genser og for korte bukser på seg. Ute er det bort i mot 20 minusgrader. Han ler litt og sier; ” jeg drar sokkene utenpå buksa, så ser ikke de andre at den er så kort”. Han har regulering, men foreldrene klarer ikke betale timene, så han får ikke gått til oppfølgingstimer. Han forteller at til helgen er det turnering med idretten han er med på, men han får ikke deltatt for han har ikke drakt lenger. Den han hadde er blitt altfor liten. Han kunne tenke seg å lære seg å spille gitar, men mangler gitaren.

Levekårtematikk – en viktig del av inkluderende læringsmiljø i barnehage og skole:

- o Barnehjernevern.
- o Barnehagen og skolen som arena for inklusjon og talentutvikling; Et inkluderende læringsmiljø.
- o Levekårstress: Sosiale ulikheter i oppvekst: Levekårutsatte barnefamilier og hverdagsliv.

v/ Karin Gustavsen, sosionom, sosiolog , førstelektor, driver Samfunnslaboratoriet. Samfunnsforsker KoRus-Sør. Engasjert som Fagsjef i Oslo kommune i arbeidet Barnehjernevernet , Levekår , Oslo-hjelpa og Folkehelse.

Karin Gustavsen

Hovedpoenger:

Spørsmålene:

- Hva er viktig for deg?
- Hva virker for deg?
- Hvordan skal vi komme dit?
- **Medvirkning! Mitt Liv!**
- Ift. familier og levekår:
Alle familiemedlemmer
må komme til orde!

- Felles lederskap på tvers av virksomheter. Felles eierskap på tvers av fag og profesjoner.
- Bekjempelse vs kompenserende: Viktig at vi vet hva vi gjør, når!
- Tiltak på ulike nivåer: Individ, system, struktur.
Samfunnsansvaret veier tungt.
- Løpende sjekkpunkter:
Virker det vi gjør? Dersom der ikke virker, må vi gjøre noe annet!

Barnehager

- Ø I følge rammeplanen skal barnehagen fremme et inkluderende og stimulerende miljø hvor alle barn skal oppleve å bli sett og kan delta i lek. Miljøet skal støtte opp om lyst til å leke, utforske, lære og mestre.
- Ø Filmer fra Udir om trivsel i barnehagen:
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/barnehagemiljo/filmer-trivsel-i-barnehagen/>

Barnehage

Fra Udir: <http://vetuva.udir.no/index.php/dialogkort/barns-medvirkning/>

- Ø For å få medbestemmelse må barnet også utfordre de voksne.

Til diskusjon (diskusjonskort, se nettsiden) :

- Ø Hva gjør vi når barns medvirkning utfordrer planene våre?
- Ø Hva gjør vi når barns medvirkning skaper uro og støy i situasjoner der vi ønsker orden og ro, for eksempel ved måltider og i garderoben?
- Ø I artikkelen fremgår det at noen barn får medvirke mer enn andre. *Hvordan kan vi sikre at alle barn får medvirke?*

Barnehage

- Ø Eks fra Oslo:
- Ø *På vei mot Oslohjelpa – tidlig innsats i barnehager.*
- Ø *Inspirert av Stangehjelpa*

Stangehjelpa - på førskoleområdet:

<https://www.stange.kommune.no/stangehjelpa/category5702.html>

- o Tilknytning
- o Kjærlighetsspråket (glade og trygge barn)
- o Temperamentsforskning (alternativ til diagnose) Griper også inn i opplæring av barnet, gi barnet redskap.
- o Vold og overgrep (forstå barnet, ikke de som er ansvarlig)

Inkluderende læringsmiljø

Med fokus på skolen som arena;

- o Mange som gjør mye, ett eks. er Kristiansand:
 - o Forskningsbasert læringsmiljøutvikling i Kristiansand - bærekraftig samarbeid om barns læringsutbytte og folkehelse
- o <http://www.statped.no/globalassets/kurs-og-konferanser/nettverkskonferansen/presentasjoner-2016/presentasjoner-dag-2/14-oivind-jacobsen.pdf>
- o Mengde litteratur på området.
- o Hva skal vi tro på?
- o Noen har oppsummert dette for oss, bla Thomas Nordal. Han sier:

Dette er godt læringsmiljø

- o At læringsmiljøet er helt avgjørende for om elevene lærer på skolen, er de fleste skoleforskere enige om. En av verdens mest kjente skoleforskere, newzealenderen John Hattie, er en varm talsmann for at vi må konsentrere oss mer om ulike faktorer i læringsmiljøet.
- o – Godt læringsmiljø er ikke noe kommunepolitikerne kan bevilge over skolebudsjettet, sier Thomas Nordahl.
- o – Det er noe elever, foreldre, lærere, skolemyndigheter og politikere skaper sammen, mener han.
- o Det handler om miljøet i klassen. Om forholdet mellom elevene. Om relasjonen lærer-elev. Om klasseledelse. Om foreldre som bryr seg. Om skolens ledelse. Om hvordan det ser ut på skolen.
- o Her er åtte punkter Thomas Nordahl trekker fram om en elev skal ha et godt læringsmiljø rundt seg:

Sånn får vi god skole, mener skoleforskeren Thomas Nordal

<https://forskning.no/samfunn-barn-og-ungdom-samfunnskunnskap-skole-og-utdanning/2015/04/sann-far-vi-god-skole-mener>

- **Viktigst å ha venner.**
- **Lærerne bør være voksne: En tydelig leder.**
- **Skolen bør ha god struktur**
- **Foreldre bør snakke positivt om skolen**
- **Fedre bør engasjere seg i skolen**
- **Eleven må jobbe på skolen**
- **Øk læringstrykket**
- **Ikke bestemte pedagogiske metoder**

Dette er ikke viktig, i følge Nordal

- – Foreldres utdanningsnivå avgjør ikke hvor godt elever gjør det på skolen. Dette er et viktig funn fra nyere forskning. Ta Sogn og Fjordane, hvor foreldrene har et av de laveste utdanningsnivåene i landet og hvor elevene likevel gjør det veldig godt på skolen.
- – Eller ta kommunene i Nord-Hedmark og kommunene i Sør-Hedmark. Utdanningsnivå og økonomi blant foreldrene er nesten likt, og lærerne er stort sett de samme fra lærerutdanningen på Hamar. Men elevene nord i fylket gjør det likevel betydelig bedre på skolen enn elever sør i fylket.
- – Årsaken til det er først og fremst forskjeller i engasjement rundt skolen. I Nord-Hedmark er det kultur for at elever skal gjøre det bra på skolen. Det er det ikke sør i fylket.
- At spesialundervisning skal gi resultater, ser ikke skoleforskeren.

Dette er ikke viktig, i følge Nordal

- Det som gjerne kalles dialog skole-hjem forklarer heller ikke forskjeller i elevenes skoleresultater.
- Mengden informasjon til foreldre fra skole og kontaktlærere, forklarer ikke forskjeller.
- Størrelsen på skoleklasser er noe mange peker på som årsak til dårlig læringsmiljø. Men flere internasjonale studier viser at klassestørrelsen ikke har særlig betydning for om elever lærer, ifølge Nordahl.
- At lærere har faglig kompetanse ut over det de bør ha som et minimum for å kunne undervise, finner heller ikke forskere at gir noe særlig effekt for elevene deres.
- – Kompetanseløft og omfattende videreutdanning av lærere kan være ok for lærerne. Men det er altså et stort spørsmål om det gir elevene noe

Kan Nordal ha glemt noe, evt. underkjent noen faktorer?

- Aller først: Jeg er stor tilhenger av Nordals forskning og tydelighet.
- Så er det slik at for å realisere de gode grepene, må vi gå bakenfor ordene: Jeg er usikker på om grepene som er vist til, holder.
- Når Nordal peker på at foreldrenes utdanningsnivå ikke lenger har særlig forklaringskraft, lurar jeg på om familiens økonomi (hverdagsøkonomi), helse og levekår for øvrig, er målt. Familier med sammensatte behov har strevsomme liv. Dette påvirker barna.
- Vi vet også at barn og ungdom som utsettes for vold, overgrep og omsorgssvikt, ikke vil dra nytte av læring uansett hvor god læreren er, dersom ikke lærene også makter å gå inn i hemmelighetene.
- Derfor skal vi nå bakenfor rådene og spørre oss: Hva må vi i tillegg gjøre utenfor klasserommet om vi skal styrke læringsmiljøet og det inkluderende miljø i klasserommet? Og i barnehagene? Fokus Barnehjernernevern og Levekår.

Oslo kommune

Barnehjernernevernet

Oslo kommune skal forebygge, oppdage og hjelpe barn som opplever omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep.

I 2016 og 2017 er det de aller yngste som er målgruppen: 0 – 6 år. Det er godt dokumentert at mange små barn opplever vold og overgrep uten at det blir oppdaget, og at det er de yngste barna som er mest utsatt.

Fra mai 2018 er Barnehjernernevernet utvidet i alder og gjelder for barn og unge opp til 18 år.

Hjernens responsmønster

- **Hvordan traumer former hjernen:**
- <https://www.cactusnettverk.no/hvordan-traumer-former-barnehjernen/>

Kjernen i satsingen Barnehjernevernet

Resultatmål for Barnehjernevernet nedfelt i tildelingsbrev og budsjett

- ☐ barn og unge skal medvirke i egen sak og være reelle samarbeidspartnere i utviklingen av tjenestetilbudene: Mitt Liv!
- ☐ barneverntjenesten skal ut i barnehager, skoler og fritidsarenaer som barn og unge bruker.
- ☐ barnevernøvelser etter modell fra [brann\(vern\)øvelse.r](http://brann(vern)øvelse.r)
- ☐ utvikle en arbeidsform(er) hvor ansatte i tjenestene er der innbyggerne er, blant annet hjemmebesøk etter modell fra Nye Familier.
- ☐ tjenestene skal arbeide med basis i kunnskapsgrunnlaget som barnehjernevernet bygger på, herunder benytte kunnskap om hjernens utvikling og kunnskap om traumer, omsorgssvikt og tilknytning.
- ☐ kunnskapstriangelet: Samskape nye tiltak og arbeidsformer.
- ☐ Verdigrunnlaget: Barnesynet

Strategi for Barnehjernevernet 2017 – 2019

- vedtatt i Byrådet sept. 2017. Saksnr.: 201604635-12.

6 strategiske grep:

- Kunnskap og kompetanse
- Medvirkning
- Samarbeid og samskaping
- Utvikle nye arbeidsformer
- Ledelsesforankring
- Utvikling, spredning, dokumentasjon

Prinsipper og verdier:

- Mitt Liv!
- Kjærlig og positivt barnesyn.
- Tjenestene ut der innbyggerne er.
- Samskaping.

Levekårutsatte barnefamilier

Tema:

- **Levekårutsatte barnefamilier og hverdagsliv**
- **Reproduksjon av sosiale ulikheter**

Bare ét år i fattigdom i barndommen har langvarige negative konsekvenser for voksenlivet

- Ny forskning viser, at oplever børn bare et enkelt år i fattigdom, så sætter det sig langvarige spor i voksenlivet. Og for første gang kan man vise, at det er på grund af netop fattigdommen og ikke andre faktorer.
- <https://www.information.dk/indland/2018/03/bare-aar-fattigdom-barndommen-langvarige-negative-konsekvenser-voksenlivet>

Budskap

Ole Rikard Haavet Forum for
barnefattigdomsbekjempelse Redd Barna, 8 sept 2009

Jeg vil i innlegget vise hvordan fattigdom er en alvorlig trussel mot barn og unges helse på kort og lang sikt. Helsen er truet av den virkning stress knyttet til fattigdom i oppveksten har på utvikling av hjerne og immunapparat. Denne type stress er vist å resultere i svekkede kognitive funksjoner, økt risiko for infeksjoner, hjerte- og kar sykdommer, diabetes type II og kreft. Stress på grunn av fattigdom kan ha ulike karakterer. En type er ikke å ha råd til å delta sosialt. En annen type er negative livserfaringer, hvor antallet er vist å øke med økende fattigdom. Effekten av stress er avhengig av varigheten. - I Norge har i tillegg ikke alle fattige råd til å gå til lege eller til å kjøpe medisiner og de rapporterer å bli avvist når de ber om hjelp fra det offentlige. Å utrydde barn og unges fattigdom vil løse store helseproblemer og trolig ha en netto samfunnsøkonomisk gevinst.

Utsagn fra en evaluering av to programmer rettet mot tidlig innsats

- o *Vi ser det allerede i barnehagen, hvem som har og får problemer.*
- o *Jeg står inne på klasseværelset, ser ut av vinduet og ut i skolegården. Og jeg ser med en gang hvem om vil falle utenfor.*
- o <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2439288>

Sliter med dårlige levekår

- o Familier som har barn med det som benevnes atferdsproblemer har oftere dårligere levekår enn vanlige familier. Dagens behandlingstilbud er for lite opptatt av familiens totale livssituasjon, ifølge forsker.
- o Foreldre i krevende omsorgssituasjoner er oftere enslige, har lavere utdanning, er oftere arbeidsledige og er mindre fornøyd med sosial støtte.
- o De har også større problemer med å forstå barnas situasjon og atferd, ifølge ny forskning fra Høgskolen i Oslo (HiO)
- o **Det viktigste forskningsfunnet er imidlertid ikke at familier i slike krevende omsorgssituasjoner opplever mer stress enn andre, men den store betydningen levekårene har.**
- o Det er helt avgjørende med en tverrfaglig tilnærming hvor terapeuter jobber sammen med blant annet NAV, sosialarbeidere, barnevernet, sier forskeren.
- o <https://forskning.no/barn-og-ungdom-psykologi/2010/10/sliter-med-darlige-levekar>

Karin Gustavsen

Reproduksjon av sosiale ulikheter

- o Vi finner forklaringer på både mikro, meso og makronivå
- o Vi har ofte et sterkt fokus på mikronivå
- o Drivere på makronivå er underkjent
 - o - endringer i arbeidsmarkedet, boligmarkedet, globalisering, utdanningenes innretning og ikke minst økonomisk politikk.

Reproduksjon av sosiale ulikheter

- Dersom vi skal forstå enkeltmenneskers handlinger, må vi også se på hva ved samfunnsstrukturer og utviklingstrekk som påvirker handlinger på individ- og gruppenivå.

<http://kompetansesenterrus.no/file/artikkel5.pdf>

Og hva med profesjonaliseringen – hvordan påvirker det møtet med utsatte mennesker?

- o Profesjonalisering er ønsket.
- o Men det spissede blikket kan også medføre tunnellsyn.
- o Eks. om denne historien fra et arbeid for å bedre situasjonen til levekårutsatte barnefamilier i Drammen viser;

Fra arbeidet i Drammen:

- o Jeg lever i helvete, skal jeg være ærlig. Jeg er veldig glad for at jeg i det hele tatt kan sette mat på bordet for mine barn.
- o Men ingen i familien har datamaskiner. Vi får problemer med lekser og slikt. Min sønn på 14 år går noen ganger til venner, men han synes det er litt ekkelt. Jeg kan heller ikke gå på nett ift. å følge med på nettsiden på skole og fotball. Alt går nå på nett, jeg har ikke datamaskin og må da ringe de andre som sender meg hva som skal skje på sms.

En ansatt som hadde jobbet i barnverntjenesten i mange år:

- *«Jeg og andre i tjenesteforvaltningen har kjent denne familien i mange år og har vært på mange hjemmebesøk. Men ingen har sett dette! Ingen har vært opptatt av familiens levekår. Vi har unnlatt å se hvor elendige forhold barna lever under, som handler om levekår. Jeg får dårlig samvittighet, jeg blir lei meg og får bare lyst til å gråte».*

Barn i hushold med vedvarende lavinntekt : SSBs analyser viser at:

- SSB: Ett av 10 barn i Norge vokser opp i hushold med vedvarende lavinntekt / fattigdom:

<http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>

Hva betyr det for folk? Og hva bør det bety for vår skole og vårt lokalsamfunn?

Ny debatt om begrepet - 2017

- **Forskerens nye mål på fattigdom halverer antallet fattige i Norge**
- – De færreste tror på at ett av ti barn i Norge er fattig, sier SIFO-forsker Elling Borgeraas. Hans nye mål på fattigdom reduserer antallet fattige i Norge med 276.000 personer

Ny debatt om begrepet - 2017

- Hva er det laveste forbruket barnefamilier og enslige kan ha – og likevel leve et verdig liv? Det har forsker Elling Borgeraas på beregnet ned til minste detalj. (Forbrukerforskningsinstituttet SIFO ved Høgskolen i Oslo og Akershus) **For en familie med mor, far og to barn er svaret: 20.200 kroner i måneden.**
- På oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet har han laget et fattigdomsmål basert på forbruk – et minstemål av hva folk trenger. Minimumsbudsjettet består av en «pakke» med varer og tjenester som ligger enda litt lavere enn det nøkterne familiebudsjettet SIFO ellers opererer med, det såkalte [«referansebudsjettet»](#).
- **Legger man det nye «minimumsbudsjettet» til grunn, er det 215.200 fattige i Norge – mot 491.000, hvis man bruker den såkalte EU-definisjonen.**
- Forskeren understreker at minimumsbudsjettet heller ikke er noen fasit for hvor fattigdomsgrensen går i Norge. – Det er knyttet stor usikkerhet til flere av valgene som er foretatt i våre beregninger, ikke minst bokostnader, sier han.

Gjør de fattige en bjørnetjeneste

- – En fattig person er en som faktisk trenger økonomisk hjelp. Vi gjør fattige mennesker en bjørnetjeneste hvis vi overdriver antallet personer som havner i denne kategorien, sier Borgeraas
- – Når man opererer med så mange fattige, blir hele bildet uklart og tiltakene deretter. Det kan føre til politisk handlingslammelse, mener han.
- Forskeren påpeker at diskusjonen om fattigdomsmål stort sett har foregått i forskermiljøene, men at usikkerheten rundt hvor grensen går for fattigdom eller lavinntekt også handler om politikk i vid forstand.
- – Dette bør diskuteres i en bredere offentlighet, sier han

SSB: – Vårt anslag best

- Seniorrådgiver Jon Epland i SSB mener den forbruksbaserte definisjonen ser ut til å undervurdere de økonomiske problemene til barnerike familier, som for øvrig ofte er innvandrerfamilier.
- – I eksempelet med et par med fem barn har vi også opplysninger om hvor mange som mottar sosialhjelp og/eller bostøtte: Det gjelder for 32 prosent i denne gruppen, sier han.
- Utslagene er enda større for enslige med mange barn. Der for eksempel SIFOs tall viser at kun 26 prosent av enslige med fem barn kommer under deres grense, er andelen som mottar sosialhjelp/bostøtte innenfor denne gruppen, på hele 83 prosent. SSBs anslag ligger her på 88 prosent.
- Det viser at våre lavinntektsdefinisjoner kanskje tross alt ligger nærmere virkeligheten enn SIFOs, mener SSB-rådgiveren.

SSB: Middelklassen drar ifra

- Han påpeker at det er store utfordringer med å samle inn data til et forbruksbasert fattigdomsmål, mens registrering av folks inntekt er enklere.
- – Med EU-definisjonen på 60 prosent av medianinntekt registrerer vi hvordan ulikheter i inntekt utvikler seg. På slutten av 80-tallet ville en familie med datidens middelklasseinntekt havne i dagens lavinntekt-gruppe, sier han.
- Han understreker at SSB ikke snakker om «fattigdom», men holder seg til begrepet «lavinntekt». Samtidig slår han fast:
- – Det vi ser helt klart, er at [forskjellene i inntekt har økt](#) de siste årene i Norge. De på «på bunnen» har ikke holdt tritt med middelklassen, mens de på toppen drar ifra.

SSB: Forskjell på å være blakk og fattig

- I tillegg legger vi inn et annet perspektiv, nemlig at de også skal ha lav inntekt over en periode på tre- fire år. Dette gjør vi for å få fram at dette er en tilstand som er vedvarende. Det skal være forskjell på å være blakk og fattig, sier Epland.

<https://www.nrk.no/nordland/maria-20-vokste-opp-i-en-fattig-familie--det-er-fortsatt-tabu-i-verdens-rikeste-land-1.12767975>

Årsaker til økningen (Epland SSB)

- Det er den største økningen som har vært de siste årene.
- **Det har vært flere nedskjæringer på støtteordningene til barnefamiliene på 2000-tallet, som at småbarnstillegget i barnetrygden ble fjernet, og søskentilleggene ble redusert.**
- **I tillegg har barnetrygdsatsene stått stille siden 1990-tallet. Det gir gradvis utslag for de mest utsatte.**
- **På 2000-tallet var det også en forverring i arbeidsmarkedet.**
- **Når det i tillegg har vært en økning i innvandrerbefolkningen, gir det utslag på denne statistikken.**

Debatten om målemetode kommer og går,

Mens strevsomme liv består! Og ser ut til å øke!

- Den sosiale ulikheten er i seg selv et problem, og den øker.
- Vi må derfor ha minst to tanker i hode samtidig:
 - Økonomisk grense for fattigdom: Viktig mht. økonomiske innsatser. Folks hverdagsøkonomi er en svært viktig del av livet.
 - Dårlige levekår: Her er det både økonomi, helse, bolig, arbeidssituasjon, utdanning og fritid vi er opptatt av.

UNICEF bekymret:

Risiko for mer barnefattigdom i Norge

- 10 prosent av barna i Norge lever i familier under fattigdomsgrensa. Nå har UNICEF rangert kommunene etter risiko for barnefattigdom og roper varsku.
- – Hensikten er å sette søkelyset ikke bare på allerede eksisterende fattigdom, men også på risikoen for at den skal øke. Det er snakk om ganske stor gruppe barn som er i faresonen, sier fagansvarlig Ivar Stokkereit i UNICEF til NTB.
- Barnefattigdommen i Norge har allerede økt og er tre ganger så høy som i 2001, viser tall fra [Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet](#). UNICEF har analysert de risikofaktorer som yrkestilknytning, sosialhjelp, uførepensjon, stønadsavhengighet, eneforsørgere og vedvarende lav inntekt – og rangert kommunene.
- – Det er ikke slik at en økt risiko betyr at veldig mange sliter med dårlig råd, men det er indikatorer som viser at kommunene bør ha oppmerksomhet rundt dette. Det er viktig å komme inn tidlig, sier Stokkereit.

UNICEF rangert kommunene etter risiko for barnefattigdom

10 prosent av barna i Norge lever i familier under fattigdomsgrensa. Nå har UNICEF rangert kommunene etter risiko for barnefattigdom og roper varsku.

– Hensikten er å sette søkelyset ikke bare på allerede eksisterende fattigdom, men også på risikoen for at den skal øke. Det er snakk om ganske stor gruppe barn som er i faresonen, sier fagansvarlig Ivar Stokkereit i UNICEF til NTB.

Ny rapport om barnefattigdom og nabolagseffekter

- Barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av nabolaget de vokser opp i, skriver forskerne Ingar Brattbakk og Bengt Andersen i en fersk rapport utført på oppdrag fra Bufdir. <http://www.hioa.no/Aktuelle-saker/Ny-rapport-om-barnefattigdom-og-nabolagseffekter>
- Internasjonale og norske studier viser at barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av nabolaget de vokser opp i, både i positiv og negativ retning. Det er tydelig påvist at mens noen får dra hjelp av oppvekststedet sitt får andre redusert sine muligheter.

Barnefattigdom og nabolagseffekter

- Foreldrenes og familiens ressurser – oftest omtalt som sosial bakgrunn – har absolutt størst betydning for barn og unges livssjanser, men denne rapporten viser at andre arenaer som skole og nabolag har begge signifikante eller klare effekter på barnas utvikling og sosiale mobilitet.
- Fattige eller utsatte nabolag er dermed ett av flere elementer som bidrar til reproduksjon av sosial ulikhet i samfunnet ved at det hemmer sosial mobilitet. Samtlige norske studier finner tydelige, men moderate, effekter på barn og unges sosiale mobilitet.
- Det er i første rekke trekk ved beboersammensetningen de fleste studiene har tatt for seg, og de har funnet at dette påvirker barn og unge. Det er så langt gjort relativt få kvantitative studier av nabolagseffekter for barn og unge i norske nabolag, og de fleste er gjort i en storbykontekst; Oslo. Konklusjonen i denne rapporten gjelder derfor først og fremst for hovedstadens barn og unge og deres oppvekstmiljøer.
- Det er imidlertid liten grunn til å tro at dette kun er et Oslo-fenomen. Denne konklusjonen baserer seg på at det er påvist effekter langs hele skalaen av nabolag i Oslo, samt at én norsk studie påviser effekter fra nabolag over hele landet. I tillegg finner flere svenske studier nabolagseffekter i mellomstore svenske byer og fra nabolag over hele Sverige.

«Our Kids»: Statsviter Robert Putnam

- I sin nye bok «Our Kids» advarer Putnam mot økende classeskiller i USA. Kort fortalt slår Putnam fast at barna til fattige mennesker ikke på langt nær har samme muligheter som barna til de rike. De får langt mindre kvalitetstid med foreldrene, opplever oftere skilsmisse, **bor i dårligere nabolag, går på dårligere skoler, går på færre fritidsaktiviteter og kjenner færre ressurssterke voksenpersoner.** Selv fattige skolelys har mindre sjanse til å fullføre en utdanning enn rike skolebarn. Den amerikanske drømmen om at alle kan bygge seg opp fra bunnen av, er i krise, skal vi tro Putnam.
- Robert Putnam sannsynliggjør for det første at ulikhet i seg selv er et problem, også når alle får det bedre. Skal rike og fattige barn konkurrere om de samme jobbene, kan et økende gap dem imellom være et problem i seg selv. For det andre fastslår han at **det er en sammenheng mellom ulikhet i resultater og ulikhet i muligheter.** Er foreldrene dine fattige, har du ikke samme muligheter som når foreldrene dine er rike, uansett hvor hardt du selv jobber.
- Boka handler om USA, men bør være en tankevekker også her i Norge. Til tross for at vi relativt sett har små forskjeller, har forskjellene økt sammenhengende siden slutten av 1980-tallet. Det skjer uavhengig av hvem som sitter i regjering

Barndommen slår tilbake

- <https://youtu.be/nMOGqAlQ9bl>
- Hvis du slipper å bruke hjernekapasitet på å beskytte deg selv i barndommen, har du de beste tenkelige betingelsene for god helse i Norge.
- – Vi er gode på behandling både av fysisk og psykisk helse her i landet. Men vi har fortsatt mye å gå på når det gjelder å sikre at barn har det trygt i oppveksten sin (Professor Dag Ø. Nordanger).
- <http://forskning.no/2015/02/barndommen-slar-tilbake>

- 1 ungdom utenfor arbeid hele livet: 12 mill. kr.
- 100 utenfor: 1,2 mrd.
- 1000 utenfor: 12 milliarder
- 10 000 utenfor 120 mrd kroner
- 20 000 utenfor 240 mrd kroner
- Se også svensk nettsted:
<https://www.utanforskapetspris.se/kalkyl/>

Perspektiver på forebygging:
Samfunnsøkonomisk gevinst

Noen stemmer fra levekårsutsatte barnefamilier:

- Barnefamilier som over tid har mottatt ytelser fra nav
- Barnefamilier som i i de fleste tilfeller har sammensatte levekårbehov: helse, arbeid, utdanning, bolig, fritid

- «Vi drar aldri på ferietur- det har vi ikke gjort siden 1999. Vi savner det, men det blir en vane. Men når du leser på Facebook «nå gleder vi oss til fjellet i påsken, nå har vi vært på ferie der og der . Da føler vi skikkelig på det. Den verden er ikke vår!».
- «Vi har ikke noen drømmer lenger- det har vi ikke råd til».
- De har søkt NAV om litt ekstra, men sier at de har fått mest avslag. Derfor orker de ikke å søke mer. «Når du får avslag på alt, gir du opp til slutt», sier han

Familier 2016

- Mitt ønske er enkelt og greit at jeg kan få meg en jobb og kunne gi barna det de trenger. Gi de det de trenger og skape gode minner.
- Vi kunne godt tenke oss et annet liv. Vi prøver ikke å tenke over det. Blakk og sjuk, uten jobb og fremtidsvyer - det er ikke noe du ønsker deg. Det verste er at du ikke får forståelse. Du møter ofte negative holdninger.

Fra familier 2016

- De har lite penger til å kjøpe klær for. Først prioriterer mor å handle inn mat, men hun sier at det er dyrt å spise sunt. Hun sier at det er mange år siden hun smakte biff sist, og sier at de aldri har råd til noe ekstra. Datteren har nå behov for gymtøy og gymsko. Samtidig er det en skolefest i kveld, som hun har kjøpt en kjole til. Da må hun vente med å kjøpe gymtøy og gymsko til en annen måned (fra en familielogg).

Familier 2016

SIMBA – gutt 14 år

Fra 2013: se rapport: <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/filer/2173.pdf>)

- Gutten er hjemme fra skolen når vi kommer til familien første gang. Han har da vært hjemme fra skolen i nesten 2 uker fordi han ikke har vinterjakke, lue, votter eller vinterstøvler. Han har for kort genser og for korte bukser på seg. Ute er det bort i mot 20 minusgrader. Han ler litt og sier; ” jeg drar sokkene utenpå buksa, så ser ikke de andre at den er så kort”. Han har regulering, men foreldrene klarer ikke betale timene, så han får ikke gått til oppfølgingstimer. Han forteller at til helgen er det turnering med idretten han er med på, men han får ikke deltatt for han har ikke drakt lenger. Den han hadde er blitt altfor liten. Han kunne tenke seg å lære seg å spille gitar, men mangler gitaren.

SIMBA – 15 år

- Jeg er ikke med på noe, jeg kan ikke være med på kino på lørdagskvelder, jeg sier at jeg ikke kan. Jeg er da hjemme med min mor.
- Og denne turen til Polen. Det var foreldre som arrangerte, alle var med, jeg var ikke med, vi søkte om det i Drammen kommune, men jeg fikk det ikke. Jeg var tre dager på skolen, resten var helgen og høstferien. Vi var nesten ingen på skolen. Det var bare jeg og et par til. Jeg hadde lyst til å være med til Polen. Det var veldig grusomt å være igjen hjemme.

Fra SIMBA - Drammen

- Jente 9 år: Jeg merker at vi har lite penger. Jeg ønsker meg et penal, men jeg kan ikke få nytt, jeg har et gammelt penal. Jeg tenker mest på bursdagen min (6 mnd til). For man må ha bursdag! Da får man besøk, og så får man gaver. Jeg vet hva bekymre seg betyr. Jeg bekymrer meg for bursdagen min og for om vi kan feire den sånn som jeg drømmer om. (far får tårer i øynene og hvisker til oss at det bekymrer han seg for også)

En far fra SIMBA

- Vi har ikke pc. Vi har ikke pc, det har vi ikke råd til. Vi har ikke råd til å ha bursdag for egne barn. De får gå i andres bursdag, men da finner vi billigst mulig gave. Ingen av barna deltar i aktiviteter. Hadde vi hatt råd så hadde de fått lov til hva de måtte ønske. Eldste jenta vil gjerne gå på skøyter, men det går ikke, utstyr koster jævlig mye penger. Barna merker vi har dårlig økonomi.

Jente 15 år

- Vi mangler så mye. Jeg har ikke egen seng fordi det ikke er plass til det på det ene soverommet vi har, og stua er for liten til både sofa og seng. Jeg må derfor sove i samme seng som mamma. Og så er det kaldt i leiligheten, vi må være forsiktig med strøm fordi vi har ikke råd til å betale det selv. Og så har ikke jeg vinterklær, jeg har heller ikke egen pc, jeg har ikke noe utstyr. Jeg synes alt er vanskelig og flaut (informanten er på gråten når hun snakker).

Jente – 15 år (fra prosjekt. Læring for livet! Karin Gustavsen

- *”Jeg skulka gymmen hver gang i hele 8.klasse. Jeg orket ikke å ha det. Jeg hadde ikke gymklær og alle de andre kom i sånne proffe gymtøy og sånn. Og så hadde ikke jeg noen ting. Jeg fikk 2 minus i karakter. Læreren spurte meg en gang om fraværet. Jeg sa at jeg ikke likte gymmen. Det var det jeg svarte. Man har ikke lyst til å si at man er fattig, liksom.”*

Deltagelse generelt:

Barna dere nå har hørt, er et konkret uttrykk for det vi finner i nasjonale studier av levekårsutsatte barn og unge:

- Ungdom som vokser opp i familier med dårlig råd, deltar mindre i fritidsaktiviteter og har mindre sosial omgang med venner enn annen ungdom. (<http://www.nova.no/id/22192>. Kilde: Sletten, M.A. (2010). Social costs of poverty; leisure time socializing and the subjective experience and social isolation among 13-16-year old Norwegians. Journal of Youth Studies, 13(3):291–315
- Barnebefolkningen: Vi finner også en sosioøkonomisk gradient i: * Idrettsdeltagelse * Kulturskolebruk

Kulturskolen: www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1640.pdf . Kulturskole for alle? Pilotundersøkelse om kulturskoletilbudet Karin Gustavsen og Sigbjørn Hjelmbrække TF-rapport nr. 255 2009

Idrett: Tangen, Jan Ove (2007). Idrettsanlegg og idrettsdeltakelse : for de fleste eller for noen få?. I Andreas Hompland (red.), Idrettens dilemmaer : rapport fra forskningsprogrammet "Idrett, samfunn og frivillig organisering". Akilles, Oslo

Artikkel i Framtida.no – 22. august 2012: Idretten skyv fattige frå seg (Karl Henrik Sivesind)

Ungdata om sosiale forskjeller i unges liv - 2106

- Resultatene føyer seg inn i rekken av studier som viser at dagens tenåringer generelt har det veldig bra og lever aktive og meningsfulle liv.
- Et hovedfunn er likevel at på omtrent alle de områdene som rapporten tar for seg, er det systematiske sosiale forskjeller i ungdoms levekår og livskvalitet.

Karin Gustavsen

Ungdata om sosiale forskjeller i unges liv – rapport 2016

Rapporten viser at unge med relativt få ressurser hjemme generelt har et noe mer problematisk forhold til foreldre og venner

- De trives dårligere på skolen
- De har oftere fysiske og psykiske helseplager
- De er mer utsatt for mobbing
- De er mer pessimistiske med tanke på framtiden
- De deltar sjeldnere i organiserte fritidsaktiviteter

Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt

Espen Dahl, Heidi Bergsli og Kjetil A. van der Wel
Fakultet for samfunnsfag/Sosialforsk

Karin Gustavsen

De sosiale, økonomiske og utdanningsbaserte forholdene i familien som barn og ungdom vokser opp i, har betydning for helsen deres. De samme forholdene kan fremme eller hemme barnets sosiale, emosjonelle og kognitive utvikling.

(...)

Det er en tendens til at fordeler og ulemper hoper seg opp gjennom livsløpet. Ulikheter i risikofaktorer og helseproblemer blant barn og unge kan derfor bli markante sosiale, økonomiske og helsemessige forskjeller senere i livet. Slik reproduseres ulikhetene mellom generasjonene.

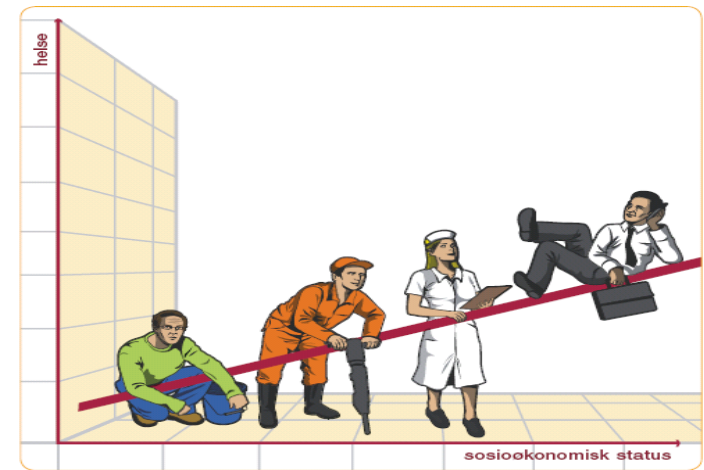
(...)

De fleste vil være enige om at det ikke finnes en god etisk begrunnelse for en slik ulikhet i livssjanser.

<http://folkehelsesenteret.no/blog/sosiale-ulikheter-i-helse/>

Sosial ulikhet i helse - Barn

- Høyere forekomst av astma, allergi og eksem hos barn i familier med lav sosioøkonomisk status.
- Høyere forekomst av hodepine, magesmerter og ryggsmarter hos barn i familier med lav sosioøkonomisk status.
- Vedvarende fattigdom påvirker helsen negativt, primært knyttet til psykosomatiske plager og vekst (målt ved høyde).
- Mindre søvn: en time mindre søvn hver natt (undersøkelse av 6000 barn i Hordaland, publisert 2013)
- Lavere grad av deltagelse i organiserte aktiviteter
- En amerikansk studie fant en overhyppighet av dårlig helse blant lavstatusbarn, og denne dårligere helsetilstanden var relatert til et seinere lavt utdannings nivå (Haas 2006).

Økonomi og helse

(<https://helsedirektoratet.no/folkehelse/folkehelsearbeid-i-kommunen/veivisere-i-lokalt-folkehelsearbeid/okonomi-lokalt-folkehelsearbeid>)

- Det er mange grunner til at sammenhengen mellom økonomi og helse er såpass sterk. For det første **påvirker personlig økonomi helsen mer eller mindre direkte**, gjennom forskjellige former for helsefremmende eller -hemmende forbruk og levekår. God økonomi gir større tilgang til sunne boliger, rekreasjonsmuligheter, kosthold og helsetjenester. Dette kalles gjerne kausalitet: det er en direkte årsaksforbindelse mellom økonomi og helse.
- En annen forklaring er det som kalles **helserelatert sosial mobilitet**: Dårlig helse medfører ofte avbrutt utdanning, svakere eller ingen tilknytning til arbeidslivet og lavere inntekt. Dermed «sorteres» folk inn i ulike sosioøkonomiske grupper etter hva slags helse de har.

Økonomi og helse

(<https://helsedirektoratet.no/folkehelse/folkehelsearbeid-i-kommunen/veivisere-i-lokalt-folkehelsearbeid/okonomi-lokalt-folkehelsearbeid>)

- En tredje forklaring er at det kan finnes **bakenforliggende, felles årsaker til både økonomi og helse**. Ofte er for eksempel yrker med store arbeidsmiljøbelastninger også lavtlønnsyrker. Det er da ingen direkte årsakssammenheng mellom inntekt og helse, men yrke påvirker begge faktorer.
- En fjerde forklaring på økonomi-helse-sammenhengen er den såkalte **inntektsulikhetshypotesen**. I følge denne hypotesen er økonomiske forskjeller i seg selv skadelig for folkehelsen, fordi de medfører mindre samhold og solidaritet, sterkere følelser av utilstrekkelighet, mer kriminalitet osv. Et samfunn med store inntektsulikheter vil i følge denne hypotesen ha dårligere gjennomsnittshelse enn et samfunn med små inntektsforskjeller.

Kognitiv utvikling

- En artikkel i tidsskriftet Journal of Cognitive Neuroscience (Kistliya 2008) viser at mangel på stimulering i form av blant annet nye opplevelser, øker faren for nedsatte kognitive ferdigheter og evne til problemløsning. Dette kan påvirke utvikling av evner som er av betydning for barnets læringsutvikling.
- En omfattende mengde internasjonal forskning viser at fattige barn i gjennomsnitt har dårligere språkutvikling og kognitiv utvikling, og klarer seg dårligere på skolen enn barn fra mer velstående familier (se f.eks. NICHD Early Child Care Research Network, 2005), hvilket også ser ut til å være tilfellet i Norge (Schjølberg et al., 2008; Kunnskapsdepartementet, 2007).

Kognitiv utvikling

- Økonomer har i hovedsak lagt vekt på hvordan fattigdom begrenser familiens muligheter til å investere i barnas utvikling (f.eks. adekvat kosthold eller aldersadekvate bøker og leker).
- Utviklingspsykologer har lagt vekt på at fattigdom medfører stress og belastning for foreldre, noe som igjen har negative konsekvenser for foreldrenes psykiske helse og omsorgsevne (Dearing, 2008).

http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=150060&a=4

Fra prosjektet til NOVA:

Foreldrene skjerner barna

- Studier viser også at barn ofte merker fattigdommen mindre enn det foreldrene deres gjør
- **Barns behov prioriteres høyt også i fattige familier.**

Børnehaven gør en forskel : Charlotte Palludan: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag. 2005.

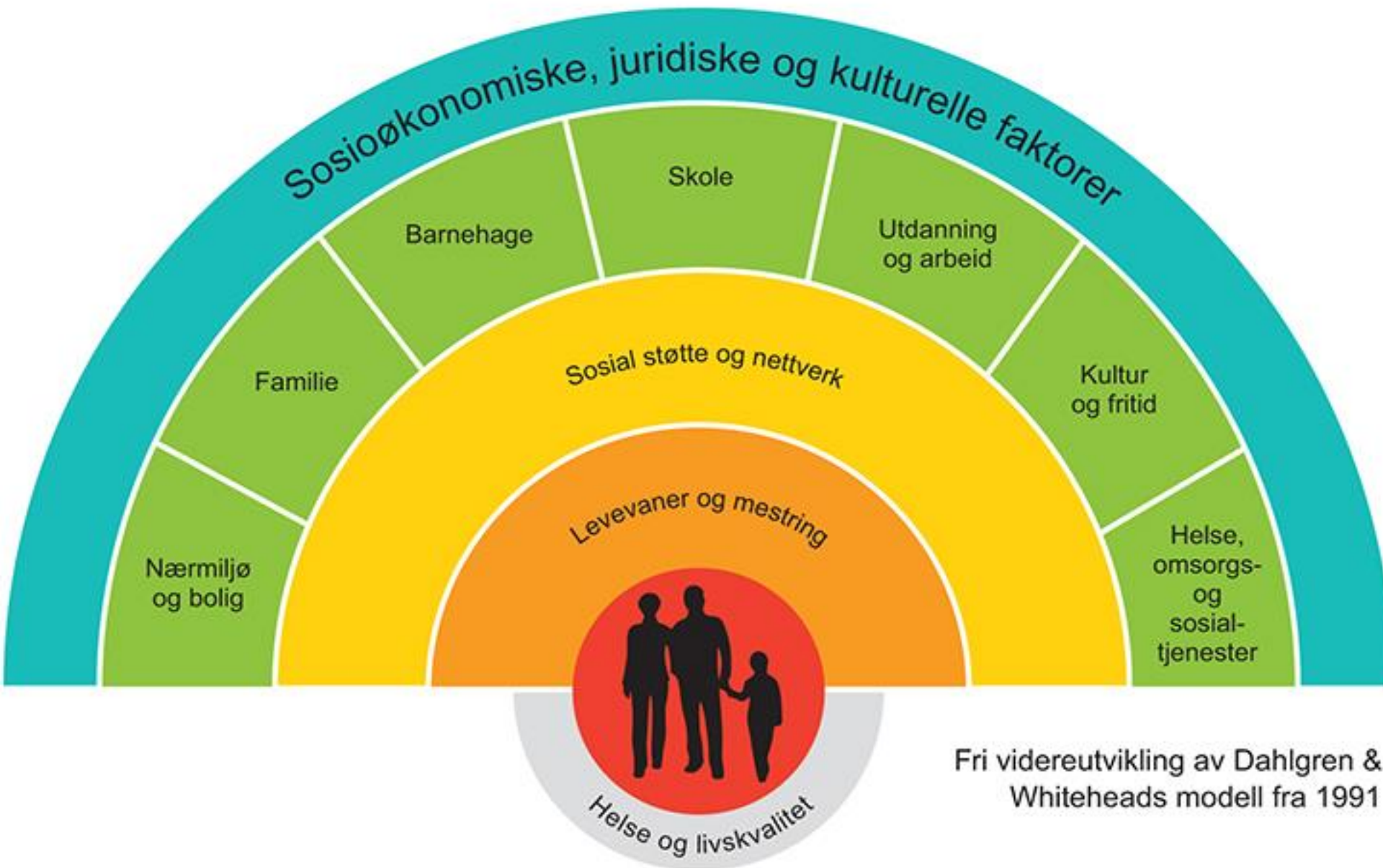
- En feltstudie fra Danmark av hverdagslivet i en barnehage, viste at pedagogene i barnehagen gjør forskjell på barna.
- Studien viser at barna gis ulike muligheter og ”spor ut” av barnehagen, og at dette henger nøye sammen med møtet mellom pedagogene og barnehagebarna
- **SNASSE MED – SNASSE TIL** : Barn fra lavere sosioøkonomiske lag, ble i større grad snakket TIL. Barn fra mellomklassenivå og oppover, ble snakket MED.
- **Snasse MED** = en anerkjennende kommunikasjonspraksis
- **Snasse TIL** = en instruerende og reduserende kommunikasjonspraksis.
- Denne undersøkelsen gir oss svært viktig kunnskap som er av stor betydning: Alle vi som jobber med utsatte grupper, må ransake vår egen praksis: Snakker jeg MED eller snakker jeg TIL?

Reproduksjon av sosiale ulikheter

- Dårlige levekår kan øke farene for reproduksjon av dårlige levekår.
- Dersom vi fortsetter å individualisere dette problemkomplekset og ikke søker løsninger på strukturnivå, står vi i fare for å forsterke den negative utviklingen.
- Om vår faglige praksis i tillegg bidrar til å sementere forskjeller, er det en vanskelig oppgave levekårutsatte barnefamilier står overfor.

Forklaringsmodeller

- FORKLARINGSMODELLENE VI BEKJENNER OSS TIL, VIL STYRE VÅRE VALG TILTAK.
- DERFOR ER DET HELT AVGJØRENDE AT VI BLIR BEVISST HVILKE FORKLARINGSMODELLER VI TROR PÅ.
- DETTE VIL FÅ DIREKTE IMPLIKASJONER FOR HVORDAN VI SOM LEDERE OG PROFESJONELLE FAGUTØVERE NAVIGERER I ARBEIDET MED FATTIGDOMSBEKJEMPELSE

Fri videreutvikling av Dahlgren & Whiteheads modell fra 1991

Faglig praksis

- Avgjørende at vi er bevisst vår egen faglige praksis: Snakker jeg MED eller snakker jeg TIL
- Felles forståelse av og for oppgavene.
- Myteknekkere: Vi produserer forestillinger om hverandres faglige praksis, avgjørende at vi knekker myter og åpner opp for fellesfaglig plattform.
- Forklaringsmodeller: Avgjørende at vi blir bevisst hvilke forklaringsmodeller vi støtter oss til / tror på, den/disse er utslagsgivende for våre handlinger.

Dialog 😊

- Hva bør denne kunnskapen bety for din faglige praksis og for din kommune?
- Hva er neste steg? (hva kan vi gjøre mer av? Hva kan vi slutte å gjøre? Hva må vi begynne med (noe vi ikke gjør i dag) ?

Barnekonvensjonen som retningsgivende

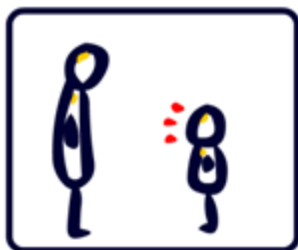
- Sjumilsteget: Barnekonvensjonen i praksis:
Et felles løft for å iverksette FNs
barnekonvensjon i kommunene i Norge.

<http://www.sjumilssteget.no/>

- Barnekonvensjonen i Nav
- Nordland fylke – 10 artikler

De ti artiklene i Vårres unga – vårres framtid

Art. 12

medbestemmelse

Art. 18

god omsorg

Art. 19

vern mot
overgrep

Art. 20

særskilt vern
og støtte

Art. 23

fullverdig liv

Art. 24

god helse

Art. 26

sosiale
tjenester

Art. 27

levestandard

Art. 28

god utdanning

Art. 31

kultur og fritid

Ufortent fattigdom

- Eit problem når det gjeld fattigdom, er oppfattinga av at det ofte er fortent. I velferdssamfunnet vårt er tanken at alle har like mogelegheiter for å klare seg. Slik er det gjerne ikkje, seier professor Kjell Underlid.
- Boken «Sosial rettferd. Fattigdom og rikdom i det moderne Noreg» av professor Kjell Underlid, tar for seg en rekke problemstillinger på området. Professor Underlid har forska på sosial rettferd når det gjeld omgrepa fattigdom og rikdom i Noreg. Han meiner at samfunnet må ta meir ansvar for å jamne ut dei økonomiske skilnadene mellom fattig og rik i Noreg. Ofte er det viljen det står på.
- <https://www.helsebiblioteket.no/samfunnsmedisin-og-folkehelse/sosial-ulikhet-i-helse/artikler/ufortent-fattigdom>
- [https://www.fo.no/getfile.php/05%20Politikk/Notater%20og%20innspill/Innspill%20til%20HOD%20om%20barn%20og%20unge\(1\).pdf](https://www.fo.no/getfile.php/05%20Politikk/Notater%20og%20innspill/Innspill%20til%20HOD%20om%20barn%20og%20unge(1).pdf)

Closing the gap in a generation - how?

<http://www.who.int/en/>

What were the Commission's findings? Even within countries, there are dramatic differences in health that are closely linked with degrees of social disadvantage. In the Calton area of Glasgow life expectancy at birth for men is 54 years, while in Lenzie, a few kilometres away, it is 82.

- These inequities in health arise because of the circumstances in which people grow, live, work, and age, and the systems put in place to deal with illness. The conditions in which people live and die are, in turn, shaped by political, social, and economic forces. Closing the health gap requires concerted action across sectors by national governments, WHO, UN agencies, and civil society organisations. Better health and its fair distribution should be adopted as shared goals.
- **What does it recommend?** The Commission makes three main recommendations:
- 1. Improve daily living conditions
- 2. Tackle the inequitable distribution of power, money, and resources
- 3. Measure and understand the problem and assess the impact of action

http://www.who.int/social_determinants/thecommission/finalreport/closethegap_how/en/

Kunnskapsoversikter og kommunestatistikk:

- <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/folkehelsearbeid-i-kommunen/sosial-ulikhet-i-helse>
- **Fattigdom og levekår i Norge - Nav**
- https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/...fra.../429831?_...
- *Fattigdom og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2015. Av Stein Langeland, Therese Dokken og Anders Barstad. NAV-rapport 2016:1 ...*
- **Barnefattigdom kommunestatistikk - Bufdir.no**
- https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/

Litteraturtips i tillegg til øvrige tips:

- Dahl, Espen og Jon Ivar Elstad (2009). Kan helserelatert seleksjon forklare sosial ulikhet i helse? I Mæland, J.G., Elstad, J.I., Næss, Ø. & Westin, S. (red.): Sosial epidemiologi. Sosiale årsaker til sykdom og helsesvikt. Oslo: Gyldendal Akademisk, s. 249–265
- Dahl, Espen, Harsløf, I og K.van der Wel (2010). Arbeid, helse og sosial ulikhet. Oslo: Helsedirektoratet
- Elstad, Jon Ivar (2008). Helse blant lavinntektsbarna i Sandbæk (red.) mfl. (2008): Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid. Rapport 7/08, Oslo NOVA
- Fløtten, Tone (red.) (2011). Kunnskap om fattigdom i Norge – en oppsummering. Fafo-rapport 2011:11
- Fløtten, Tone (red.) (2009). Barnefattigdom. Gyldendal akademisk
- Fløtten Tone, Hansen Inger Lise Skog, Grødem Anne Skevik, Grønningsæter Arne Backer, Nielsen Roy A. (2011). Kunnskap om fattigdom i Norge. En oppsummering. Fafo-rapport 2011:21
- Gustavsen, Karin (2011). Sosiale ulikheter i oppvekst – en humanitær utfordring. TF -rapport 283/ 11. Telemarksforskning
- Gustavsen, Karin, Dalen Hilde, Myhre-Haug Siri, Kruuse Meyer Sissel (2012). Hortensia. Fra levekårsprosjekt til sosial innovasjon: I partnerskap for fattigdomsbekjempelse. Lærings- og resultatrapport fra arbeidet med å bekjempe barnefattigdom i Horten kommune, 2008–2011. Rapport 299-2012. Telemarksforskning (publiseres september 2012)
- **Gustavsen, Karin. Van-der Meij Ranveig, Braathen Heidi, Nilsen Jøndahl Heidi (2012). SIMBA - sammen i innsatsen mot barnefattigdom i Drammen kommune. Praksisutvikling i utforskende partnerskap 2009 – 2012 TF rapport 302 – 2012. :**
https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=2173
- Larsen, Hege og Sissel Seim (red.) (2011). Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge. HiO-rapport 2011 nr. 10
- Hjelmtveit, Vidar (2008). Langvarig, økonomisk sosialhjelp i barnefamilier. I Harsløf, Ivan og Seim, Sissel (red.) (2008). Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet. Universitetsforlaget 2008
- Elstad, Jon Ivar (2005): Sosioøkonomiske ulikheter i helse. Teorier og forklaringer. Sosial- og helsedirektoratet (2005)

Nettips:

- <http://www.fhi.no/tema/sosial-ulikhet-i-helse/inntekt-og-helse>
- <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-okonomisk-utsatte-barn>
- <http://www.nrk.no/norge/3-av-4-somaliske-barn-i-norge-er-fattige-1.12204008>

Nettips

- Økonomi – lokalt folkehelsearbeid - Helsedirektoratet

<https://helsedirektoratet.no/folkehelse/folkehelsearbeid-i-kommunen/veivisere-i-lokalt-folkehelsearbeid/okonomi-lokalt-folkehelsearbeid> 25. jun 2015 ... Husholdningenes økonomi, lavinntekt og **fattigdom** kan ha stor betydning for **folkehelsen**. Kommunene har mange virkemidler som kan brukes.

- Folkehelse i Norge 1814 - 2014 - Folkehelseinstituttet

<http://www.fhi.no/publikasjoner-og-haandboker/folkehelse rapporten/folkehelse-i-historien> **Fattigdom** og smittsomme sykdommer dominerte på 1800-tallet. Utover ... Dette kapitlet beskriver utviklingen i **folkehelse** i 200-årsperioden fra 1814 til 2014.

- Kampen for folkehelsa, 1814-2014 - Legeforeningen

<http://legeforeningen.no/PageFiles/194611/Presentasjon%2520Rannveig%2520Nordhagen%2520-%2520Kampen%2520for%2520folkehelsa%25201814-2014.pdf> Hva karakteriserte 1800 tallets folkehelse? Nød, sult og fattigdom. Store epidemier. Oppdagelsen av mikrobene. Sinnsykdøme ble 'sykdøme' ...

Nett tips:

- Økende forskjeller – dårligere folkehelse - Tidsskrift for Den norske ...

<http://tidsskriftet.no/article/140811010>. aug 2006 ... Negative helseeffekter av en politikk som gir økende økonomiske ulikheter mellom befolkningsgrupper er tydelige, både i fattige og rike land.

- Ulikheter i helse – konsekvenser for det lokale folkehelsearbeidet

<http://www.bfk.no/Documents/BFK/Folkehelse/Kurs%2520og%2520konferanser/Presentasjoner/Folkehelsekonferansen%25202013/Elisabeth%2520Fosse%2520storefejell%25202013.pdf>. mar 2013 ... Norsk politikk for å redusere fattigdom og sosiale ulikheter i helse ... sine sektorer for å fremme folkehelse, ikke bare helsesektoren.

- [https://helsedirektoratet.no/Documents/Folkehelsearbeid%20i%20kommunen/Nyhet sbrev-folkehelsearbeid-2015-2.pdf](https://helsedirektoratet.no/Documents/Folkehelsearbeid%20i%20kommunen/Nyhet%20sbrev-folkehelsearbeid-2015-2.pdf)

- **NrK Filmen: Barndommens Pris:**

<http://www.nrk.no/fordypning/barndommens-pris-1.12535756>

Karin Gustavsen: karin@samfunnslab.no / blogg: samfunnslab.com. Mobil: 46422897

- Karin Gustavsen er utdannet sosionom og sosiolog, og har gjennomført flere forskerkurs på phd-nivå. Gustavsen har i mange år arbeidet med sosiale ulikheter, fattigdomstematikk og levekår, med vekt på å synliggjøre levekårssituasjoner blant barn og unge i Norge, herunder reproduksjonsmekanismer. Gustavsen har i flere kommuneprosjekter arbeidet som aksjonsforsker der ambisjonen er å finne frem til tiltak, organisasjonsformer og praksisformer som bidrar til å øke potensialet for fattigdomsbekjempelse. Hun har også ledet evalueringsprosjekter, kartlegginger og andre forskningsprosjekter knyttet til blant annet velferd og levekår. Hun har dessuten ledet forskningsprosjekt omhandlende tidlig intervensjon rettet mot barn som bekymrer, samt utprøving av nye former for reaksjon overfor ungdom som har begått straffbare handlinger.
- Karin Gustavsen har i tillegg mangeårig arbeidserfaring fra ledelse, prosjektledelse og utviklingsarbeid på kommunalt, regionalt og sentralt nivå knyttet til levekår- og velferdstematikk, samt fra høyskolearbeid. Hun har blant annet vært sosialsjef i Skien kommune, prosjektutvikler- og leder ved Fylkesmannen i Vestfold, prosjektleder og seniorrådgiver i daværende Sosial- og Helsedepartementet og i Sosial- og Helsedirektoratet, hvor hun blant annet arbeidet med NAV-reformen. Hun har også vært høyskolelektor og faglig leder av Henær-senteret ved Høgskolen i Vestfold, et forskningssenter i helsefremmende arbeid. Karin har i tillegg i flere år vært ansatt som samfunnsforsker ved Telemarksforskning og en periode som førstelektor ved Diakonhjemmets Høgskole.
- Karin Gustavsen er også etablerer og leder av Samfunnslaboratoriet som først og fremst arbeider med levekårtematikk knyttet til fattigdom og sosiale ulikheter, samt driver Barn og Unges Samfunnslaboratorium (BUS), som er et utforskningssenter for barn og unge. Karin var initiativtaker til og etablerer av Samfunnslaboratoriet og BUS.: <http://www.samfunnslab.com> Karin er også førstelektor, og er tilknyttet KoRus-Sør som samfunnsforsker: <http://borgestadklinikken.no/kompetansesenter/om-kompetansesenteret> Hun medvirker dessuten i nordisk arbeidsgruppe oppnevnt av Nordisk Ministerråd knyttet til området sosialt entreprenørskap og sosiale innovasjon (2014 – 2016). Karin er også medlem av en nordisk forskergruppe som ser på Unge i Risiko, som gir ut antologi våren 2016. Karin er mye benyttet som foredragsholder, veileder og seminarleder, og hun har skrevet en rekke rapporter, kronikker, artikler og fagbok.
- Karin er i dag samfunnsforsker ved KoRus-Sør og er i tillegg Fagsjef i Oslo kommune i arbeidet med barnehjernevernet, folkehelse, Oslo-hjelpe og levekår.

Mer om Barnefattigdom

- Bok der barn som har opplevd fattigdom, skriver om dette. Nordisk prosjekt:
<http://www.norden.org/no/aktuelt/nyheter/unge-saetter-ord-paa-fattigdom-i-ny-nordisk-bog>
Boken kommer ut høsten 2016.
- Voksne for Barn har over mange år fokusert på barnefattigdom og utenforskap, se
eks Barn i Norge 2013:
http://www.vfb.no/no/vi_tilbyr/publikasjoner/barn_i_norge-rapporten/2013_barnefattigdom_og_utenforskap/
- Voksne for Barn: Se også rapport der barn selv kommer til orde:
http://www.vfb.no/no/om_barn_og_psykisk_helse/familie/fattigdom/%E2%80%9DPenga+og+livet%E2%80%9D+%E2%80%93+konsekvensene+av+fattigdom.b7C_wtrO4j.ips
- NrK Super: I serien «Min Familie» : Film om barnefattigdom i Norge, kommer høst 2016: <http://www.filmplot.no/>
- Redd Barna har også gjennomført egen fattigdomshøring med barn i 2015:
<http://www.reddbarna.no/Media/dokumenter/Rapport-H%C3%B8ring-med-barn-om-fattigdom-2015.pdf>
- Teaterstykke om barnefattigdom: Kari Saanum:

Barndommens Pris

- NrK Brennpunkt:
<http://www.nrk.no/fordypning/barndommens-pris-1.12535756>
- Publisert 8. september 2015

Nett - tips om temaet:

- <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter/Documents/2013-2014/Barnefattigdom.pdf>
- https://www.google.no/search?q=sosiale+ulikheter+i+oppvekst+en+humanit%C3%A6r+utfordring&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=NDrGWZ6vAq-r8wetyLLODg
- https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/

Dokumentarer om fattigdom i Norge

o <https://www.filmplot.no/mf2>

Rapporter fra organisasjoner

- o http://www.vfb.no/no/vart_arbeid/barn_i_norge/2013_barnefattigdom_og_utenforskap/Barn+i+Norge+2013%3A+Barnefattigdom+og+utenforskap.b7C_wlDYW8.ips
- o <http://www.vfb.no/Penga+og+livet.b7zFA-xfZ0B-hTN9OCT-tRJ6IVBt6705hRjI5a.ips?template=webshop&templatefolderid=39&productGroupID=12>